

stichting het nederlandse interieur

Zorgvuldig gerestaureerd ...

Kapot gerestaureerd noemden we dat in de jaren zeventig van de vorige eeuw, toen het wissen van bouwsporen uit diverse perioden bij restauraties ten faveure van een gedroomd authentiek beeld nog schering en inslag was. Dat doen we niet meer zo, maar gaat het in deze tijd van vitalisering, herbestemming, optimaliseren van de techniek of het moderniseren van voorzieningen wel zoveel beter?

31
—
32

Nieuwsbrief 31-32, juli 2012
De Nieuwsbrief verschijnt 2x per jaar
Uitgave Stichting Het Nederlands Interieur
Postbus 15599 1001 NB Amsterdam
www.shni.nl kopij nieuwsbrief@shni.nl

Redactie Radboud van Beekum, Eloy Koldewij
Basis lay-out Susan Beyer
Opmaak Hans Schut
Druk Sande druk
ISSN 1570-9973

TNT Post
Port betaald
Port Payé
Pays-Bas

Postbus 15599, 1001 NB Amsterdam

Het Laatste Oordeel is aangebracht in de koorsluiting boven het hoogkoor van de Grote Sint-Laurenskerk. Het beslaat een oppervlakte van 100 m². Ondanks dit indrukwekkende formaat waren de details vanaf de begane grond beperkt zichtbaar. De kleuren zijn in 500 jaar wat vervaagd, en diverse lagen vernis gaven het kunstwerk een onnatuurlijke glans die evenmin bijdroeg aan een goede zichtbaarheid. Deze vernis is nu verwijderd. De gewelfschilderingen in het noordtransept zijn weer op hun oorspronkelijke plaats te zien. Dit deel van de schildering dat uit veertien vakken bestaat, was lange tijd onvindbaar, maar werd in

Detail gewelfschildering Grote Kerk Alkmaar, Jacob Cornelisz. van Oostanen

1999, na 115 jaar in de kelders van het Rijksmuseum opgestapeld te hebben gelegen, door Willem Haakma Wagenaar herkend. Over de toeschrijving van deze gewelfschilderingen is de nodige discussie geweest. Aan het begin van de 20ste eeuw schreef men de schilderingen toe aan Jacob Cornelisz. Vanaf 1911 werd echter Jacobs broer, Cornelis Buys, als de maker ervan genoemd, omdat in een document uit 1516 een betaling aan Cornelis Buys wordt vermeld voor een gewelfschildering in het schip van de kerk. Op grond daarvan veronderstelde men dat hij de

schilderingen, inclusief het Laatste Oordeel, had vervaardigd.

Haakma Wagenaar is na uitvoerige bestudering van de schilderingen tot de conclusie gekomen dat ze wel degelijk door Jacob Cornelisz. van Oostanen. gemaakt moeten zijn. Karakteristieke elementen in de schilderijstijl, zoals gezichten en modellering van de figuren en penseelvoering, duiden volgens Haakma Wagenaar onmiskenbaar van zijn hand. ■

Rijkspostspaarbank / Conservatorium Hotel Amsterdam

Voorbeeldig gerestaureerd

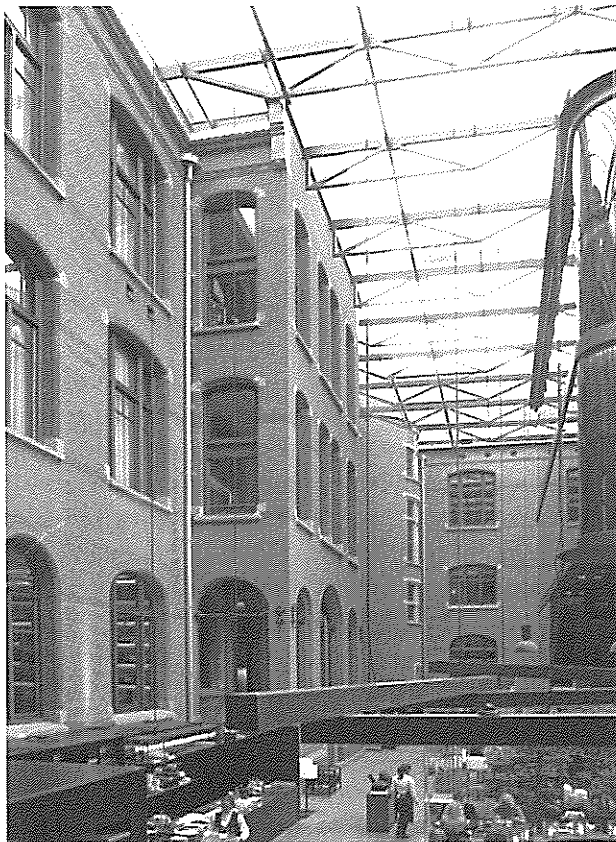

Voormalig Rijkspostspaarbankgebouw, thans Conservatorium Hotel, Amsterdam, D. Knuttel 1901, A. van Stigt 2012, (Foto Radboud van Beekum)

Afgelopen december nam het Conservatorium Hotel een voorschot op de hopelijk terugkerende monumentaliteit en levendigheid van het museumkwartier die door de jarenlange verbouwingen van het Stedelijk- het Rijks- en het Van Gogh Museum weinig zichtbaar is geweest. Dit luxueuze 5 sterrenhotel is gevestigd in het door de toenmalige rijksbouwmeester D.E.C. Knuttel gebouwde directiegebouw voor de Rijkspostspaarbank uit 1901. Dit rijk gedecoreerde en solide gebouw heeft na het opgaan van de Rijkspostspaarbank in de geprivatiseerde Postbank van 1985 tot 2008 als onderkomen gediend van het Sweelinck Conservatorium.

Toen duidelijk werd dat het conservatorium te zijner tijd een nieuw gebouw zou gaan betrekken, gaf de Gemeente Amsterdam rond 2000 opdracht voor een onderzoek naar de mogelijkheden van hergebruik. Uit het rapport kwam de wens naar

voren om 'het gebouw te herontwikkelen tot een kwalitatief hoogwaardig multifunctioneel complex met binnenstedelijke centrumfuncties waarbij de functies in het gebouw moeten passen in het karakter van het Stadsdeel Oud Zuid waarbij wonen, werken en cultuur centraal staan.' Hierbij 'dient het monumentale karakter van het gebouw behouden te blijven' waarvoor 'het pand zoveel mogelijk teruggebracht zal worden in de oorspronkelijke staat.' En: 'bij de herontwikkeling van het gebouw, is het uitgangspunt dat de oude en nieuwe architectuur elkaar zullen versterken.' In 2002 werd aan André van Stigt van architectenbureau J. van Stigt, gespecialiseerd in restauratie, renovatie en hergebruik van bestaande en vaak monumentale gebouwen, zoals de Vondelkerk en het Olympisch Stadion, gevraagd een plan te maken voor het 'monumentendeel' van de Rijkspostspaarbank. Van Stigt nam het gebouw als uitgangspunt en gaf aan dat toekomstige functies de vorm en de mogelijkheden van het

Atrium Conservatorium Hotel, Van Stigt, Meyer en Van Schooten, Lissoni Associati, OIII architecten 2012, (Foto Radboud van Beekum)

gebouw zouden moeten volgen en haar beperkingen respecteren. De toenmalige opdrachtgever Stradivarius deelde deze visie. Al vrij snel werd de logistiek van de functies nader uitgezocht met name ten aanzien van hotelfuncties.

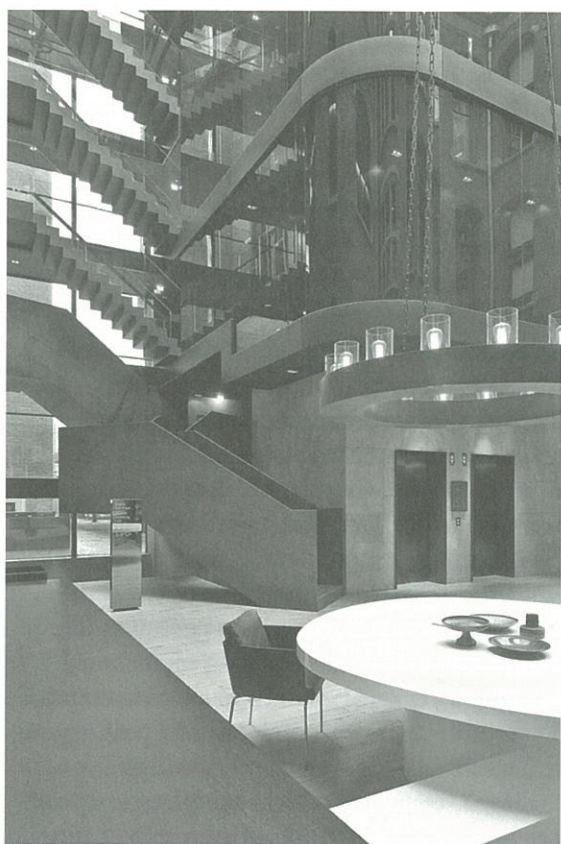
Vanuit deze optiek kreeg Meyer en Van Schooten Architecten (mvsa) eind 2005 de vraag een specifieke visie op een nieuwe invulling voor de binnenhof te ontwikkelen met een zelfstandige en 'losse' draagconstructie die het monument intact laat en waarbij het atrium als hart van het complex fungeert.

Rond 2008 wordt het voormalige conservatorium – samen met de plannen van Van Stigt en mvsa – door Stradivarius verkocht aan een Israëlische partij, de Alrov Group. Deze projectontwikkelaarsgroep koopt markante historische gebouwen in grote steden aan, restaureert ze en voorziet ze van moderne interieurs. De Italiaanse interieurarchitect Pierro Lissoni werd als projectmanager aangetrokken, hetgeen er voor Meyer en Van Schooten toe heeft geleid om, na het bouwvergunningstadium, afscheid van het project te nemen. Bureau Van Stigt heeft het plan uitgewerkt en tot de besteksfase gebracht, waarna hun rol werd beperkt tot het bewaken en herstellen van het monument.

Begin 2011 is deze restauratie zo goed als voltooid. De buitengevels zijn gerestaureerd en beschadigingen zijn hersteld. In het interieur zijn de terrazzovloeren geheel hersteld in de gangen en waar nodig zijn terrazzovloeren toegevoegd met het reeds bestaande vloerpatroon. Ook zijn de monumentale wandtegels gerestaureerd, nieuwe tegels aangebracht, gemaakt naar bestaande, en er is een geheel nieuwe 20 meter lange tegellambrisering toegevoegd met de monumentale kenmerken. Verlaagde plafonds zijn verdwenen en oude bestaande togen weer zichtbaar gemaakt.

In de laatste fase dient het gebouw geschikt gemaakt te worden voor de luxe smaak van veeleisende 'vijfstjerren' hotelgasten. Lissoni wil daarvoor tapijten over de terrazzovloeren leggen, verlaagde plafonds aanbrengen onder de met zorg vrijgemaakte togen, teakhouten lambriseringen donker verven, etc. Omdat dit niet strookt met de in Nederland heersende opvattingen over een in oude glorie gerestaureerd monument, neemt ook Van Stigt afscheid van het project. Uiteindelijk zijn de meeste van deze voorstellen niet doorgestaan en heeft Lissoni zich beperkt tot de inrichting van het interieur. Bij de uitwerking daarvan werd zijn bureau geassisteerd door OIII architecten.

Op de hoek van de Van Baerlestraat en de Paulus Potterstraat staat weer een prachtig monument, opgetrokken in baksteen op een natuurstenen rustica sokkel, in een mengvorm van historische bouwstijlen. Met een interieur van in Art Nou-

Atrium Conservatorium Hotel, Van Stigt, Meyer en Van Schooten, Lissoni Associati, OIII architecten 2012

veau stijl uitgevoerde tegeltableaus met voorstellingen van gestileerde bloemen, bijen, spinnen met web en provinciewapens; kruisgewelven en monumentale trappenhuizen met natuurstenen zuilen. Volgens *Elle Wonen* (april 2012) 'transformeerde de Italiaanse architect Pierro Lissoni het tot een waanzinnig hotel, waar Italiaanse luxe moeiteloos hand in hand gaat met oer-Hollandse elementen en – waarom niet? – een vleugje Azië. En dat zonder het oorspronkelijke gebouw geweld aan te doen.' Dat klopt aardig. Storend en bezijden de waarheid is dat wordt geïmpliceerd dat de prachtig uitgevoerde restauratie en de met glazen dak overkapte voormalige binnentuin eveneens zijn toe te schrijven aan Lissoni. Ook in beschrijvingen in diverse andere media blijft de rol van Van Stigt en Meyer en Van Schooten onvermeld, evenals op de site van het Conservatorium Hotel zelf. Vreemd. Inmiddels heeft het project in juni de Gulden Feniks 2012 gewonnen in de categorie Transformatie. De onafhankelijke stichting Nationaal Renovatie Platform looft deze prestigieuze prijs ieder jaar uit voor de beste renovatie- en transformatieprojecten van Nederland. In het juryrapport werden alle betrokken architectenbureaus wel genoemd. ■

HESTER WOLTERS

Tentoonstelling 't Binnenhuis in het Haags Gemeentemuseum

25 januari 2012

Het onderzoek van kunsthistorica Yvonne Brentjens naar de status van de cliëntèle van de Amsterdamse interieurwinkel 't Binnenhuis resulteerde in een bijzonder boek en een tentoonstelling in het Gemeentemuseum in Den Haag. Voor zo'n 50 belangstellenden van shni en Vereniging Vrienden van de Amsterdamse Binnenstad vvab gaf zij een toelichting.

De vormgeving en de daaraan ten grondslag liggende ideeën van de objecten van 't Binnenhuis, voornamelijk ontwerpen van H.P. Berlage en Jac. van den Bosch, hebben tot nu toe veel aandacht gekregen in publicaties en exposities. Het onderzoek van Brentjens richtte zich vooral op de kopers van deze zaken. Was er werkelijk een overeenstemming tussen de idealen van de makers om eenvoud, ambachtelijkheid en schoonheid toegankelijk te maken voor de arbeidersklasse en de wooncultuur en de idealen van de klanten? Berlage kwam tot de oprichting van 't Binnenhuis in 1900, samen met vriend en ontwerper Jac. van den Bosch en financieel mentor Carel Henny, omdat hij kansen zag voor een kunstnijverheidswinkel met een uitgebreid assortiment. De inrichting van de winkel, aan het Rokin 120, was een totaalconcept. Er was zowel textiel als metaal (bv klokken), meubelen en verlichting, kachels, glas-in-lood en keramiek te koop. Na afsplitsing van een groep medewerkers die, vrij kort na de start, meer zakelijkheid in de onderneming wensten, opereerde de winkel met wisselend succes tot 1929.

De archiefstukken van waaruit Brentjens haar onderzoek startte waren de zogenoemde opusboeken en de klantenboeken. Ieder ontworpen meubel had een opusnummer. Daarnaast zijn er de klantenboeken waarin kopers met naam, adres en bestelde objecten vermeld staan. Dit leverde een caleidoscopisch beeld op van familiale, zakelijke en vrienden netwerken, voornamelijk bestaande uit dertigers en veertigers, veel SDAP-leden of neo-liberalen, hoogopgeleid én welgesteld, zowel oud als nieuw geld. Zij waren zich bewust van de noodzaak om met een vernieuwende stijl de verrommeling van de afgelopen eeuw van zich af te schudden. Zij omarmden het sobere Hollandse eigentijds ontwerp (modern) én het ideaal dat